

А. С. Торосов, І. М. Жежкун, А. О. Калашніков, Ю. В. Харченко

Український НДІ лісового господарства і агроеліорації ім. Г. М. Висоцького, м. Харків, Україна

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Підприємства лісового господарства зазнають впливу не лише соціально-економічних, а й природно-кліматичних чинників. На сьогодні актуальним питанням для підприємств лісової галузі України є визначення нормативних (оптимальних) організаційно-економічних параметрів їх діяльності за регіонами та їх уповільнення до реальних економічних умов функціонування. Розглянуто методичний підхід до визначення за регіонами модельних лісгосподарських підприємств (лідерів). Запропонована методика спирається на сценарний підхід у методології управління господарською діяльністю підприємств галузі та використовує методи міжгосподарського порівняльного аналізу. Прогнозування параметрів діяльності лісгосподарських підприємств за регіонами здійснюється за достовірними багатофакторними моделями з шістьма групами найвагоміших факторів впливу. Запропоновані оптимальні багатофакторні моделі організаційно-економічної діяльності лісгосподарських підприємств містять такі параметри: ресурсно-виробничого потенціалу (потужності), еколого-економічної (лісівничо-екологічної та економічної складових) та соціально-економічної ефективності (соціальної значущості для власних працівників та економіки регіону) за шістьма групами критеріїв. Запропонований методичний підхід апробовано на лісгосподарських підприємствах чотирьох областей України (Вінницької, Сумської, Харківської та Чернігівської).

Ключові слова: регіональна економіка; сценарний підхід; експертна оцінка; ефективність управління.

Вступ. У сучасних умовах особливої актуальності набуває розроблення теоретичних засад розвитку регіональної економіки лісового господарства. За своїм змістом це передбачає вирішення відповідних лісівничо-екологічних проблем та завдань багатоцільового лісокористування, яке повинно реалізовуватися через певні організаційно-економічні форми господарювання, адекватні сучасним вимогам розвитку економіки природокористування. Тому важливо розробити систему критеріїв оцінки ефективності управління лісами на рівні підприємств лісового господарства з урахуванням регіональних еколого-економічних особливостей природних зон України і відповідно переліку лісгосподарських заходів. На сьогодні актуальним питанням для підприємств лісової галузі України є визначення нормативних (оптимальних) організаційно-економічних параметрів їх діяльності за регіонами. Системний підхід передбачає адаптацію теоретичної моделі до реальних умов господарювання шляхом підбору та вивчення модельних лісгосподарських підприємств (підприємств-лідерів).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потреба врахування альтернатив у господарській практиці під-

приємств призвела до формування у 60–80-х роках ХХ ст. нової методології управління – сценарного підходу. Розроблення сценаріїв використовується як альтернатива лінійному плануванню, яке часто показувало неефективність та неточність у будівництві стратегічних планів та прогнозів, особливо в періоди економічної нестабільності (Kolushchinskaya, 2015). Тому, окрім методів лінійного кореляційно-регресійного аналізу та будівництва кореляційно-регресійних моделей, для визначення нормативних параметрів розвитку лісгосподарських підприємств також використовували методи сценарного планування та моделювання. Варіанти, що описують певні майбутні економічні стани підприємства та траєкторії-шляхи до них, отримали назву сценаріїв (Georgiyev, 2011). Отже, економічний сценарій – це варіативний якісний та кількісний опис майбутнього економічного стану підприємства задля прийняття певних рішень. Одним з методів прогнозування діяльності підприємств відповідної галузі є використання достовірних багатофакторних моделей, до складу котрих вводять найвагоміші чинники, виражені через відповідні показники (Nad', 2010).

Інформація про авторів:

Торосов Артем Сергійович, канд. екон. наук, ст. наук. співробітник, завідувач лабораторії економіки.

Email: torosov@uriffm.org.ua

Жежкун Ірина Миколаївна, канд. екон. наук, ст. наук. співробітник, лабораторія економіки. Email: zhezhkun.iruna@gmail.com

Калашніков Андрій Олегович, канд. екон. наук, ст. наук. співробітник, лабораторія економіки.

Email: kalashnikov@uriffm.org.ua; <https://orcid.org/0000-0002-1164-2119>

Харченко Юрій Володимирович, наук. співробітник, лабораторія економіки. Email: harchenko@uriffm.org.ua

Цитування за ДСТУ: Торосов А. С., Жежкун І. М., Калашніков А. О., Харченко Ю. В. Методичні підходи до визначення модельних підприємств лісового господарства. Науковий вісник НЛТУ України. Серія Економічна. 2018, т. 28, № 9. С. 110–113

Citation APA: Torosov, A. S., Zhezhkun, I. M., Kalashnikov, A. O., & Kharchenko, Yu. V. (2018). Methodical approaches to determination of model forestry enterprises. *Scientific Bulletin of UNFU*, 28(9), 110–113. <https://doi.org/10.15421/40280921>

Головною метою побудови оптимальної багатофакторної моделі організаційно-економічної діяльності лісогосподарських підприємств, розробленої для певної природно-кліматичної зони, понад з аналітичною функцією є її використання у прогнозуванні результативних параметрів господарювання за різних варіантів розвитку подій в економіці, тобто здійснення імітаційного моделювання (Bratushka, 2009; Kulinich, 2009) та розрахунок нормативних (оптимальних для відповідних умов) параметрів діяльності.

Однак, на нашу думку, у лісовому господарстві за регіонами потрібно виділяти підприємства-лідери, які можуть стати зразковими для галузі, а також сприятимуть росту їх інвестиційної привабливості та зростанню конкурентоспроможності. З огляду на це економічний аналіз доцільно проводити на основі запропонованого методичного підходу до відбору модельних підприємств (підприємств-лідерів для певної природно-кліматичної зони).

Метою дослідження є розроблення комплексної методики відбору модельних лісогосподарських підприємств за регіонами для визначення оптимальної організаційно-виробничої структури управління лісового господарства в сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу. На сьогодні актуальним питанням для підприємств лісової галузі України є визначення нормативних (оптимальних) організаційно-економічних параметрів їх діяльності за регіонами. Системний підхід передбачає адаптацію теоретичної моделі до реальних умов господарювання шляхом підбору та вивчення модельних лісогосподарських підприємств (підприємств-лідерів). Моделювання організаційно-економічної діяльності лісогосподарських підприємств дає змогу розповсюдити і впровадити розроблені рекомендації щодо визначення оптимальних параметрів ведення лісового господарства за регіонами.

Модельні підприємства лісового господарства – це найефективніші у відповідних природних зонах підприємства, на параметрах діяльності яких будують теоретичні моделі з оптимізаційними системами ведення лісового господарства, його організації та управління. Модельні підприємства визначаються за групами критеріїв, які відображають вплив найістотніших факторів господарської, лісівничо-екологічної, соціально-економічної складових їх діяльності.

Для характеристики модельного підприємства використовують як абсолютні показники, що характеризують лісорослинний район, лісовий фонд, організаційну структуру підприємств, обсяг робіт за окремими видами лісогосподарського та промислового виробництва, так і відносні показники – такі, як продуктивність праці, ефективність діяльності, наявність техніки на одиницю площі тощо.

Для побудови оптимальної моделі з відповідними нормативними параметрами господарської діяльності підприємств лісового господарства, насамперед потрібно визначити найефективніші з них в розрізі регіонів (областей). Модельними підприємствами можна вважати ефективно функціонуючі господарські суб'єкти в лісовій галузі, які встановлюють шляхом порівняння лісівничо-економічних показників їх діяльності за методом міжгосподарського економічного аналізу. Метод

міжгосподарського аналізу дає змогу порівнювати показники лісгоспів за природними зонами та за обґрунтованими ознаками, здійснити їх групування за ступенем ефективності господарювання та визначити підприємства-лідери, які і є модельними господарствами.

Для групування підприємств лісової галузі за рівнем ефективності фінансово-господарської діяльності з метою визначення модельних господарств пропонуємо використовувати такі групи показників (рисунк).

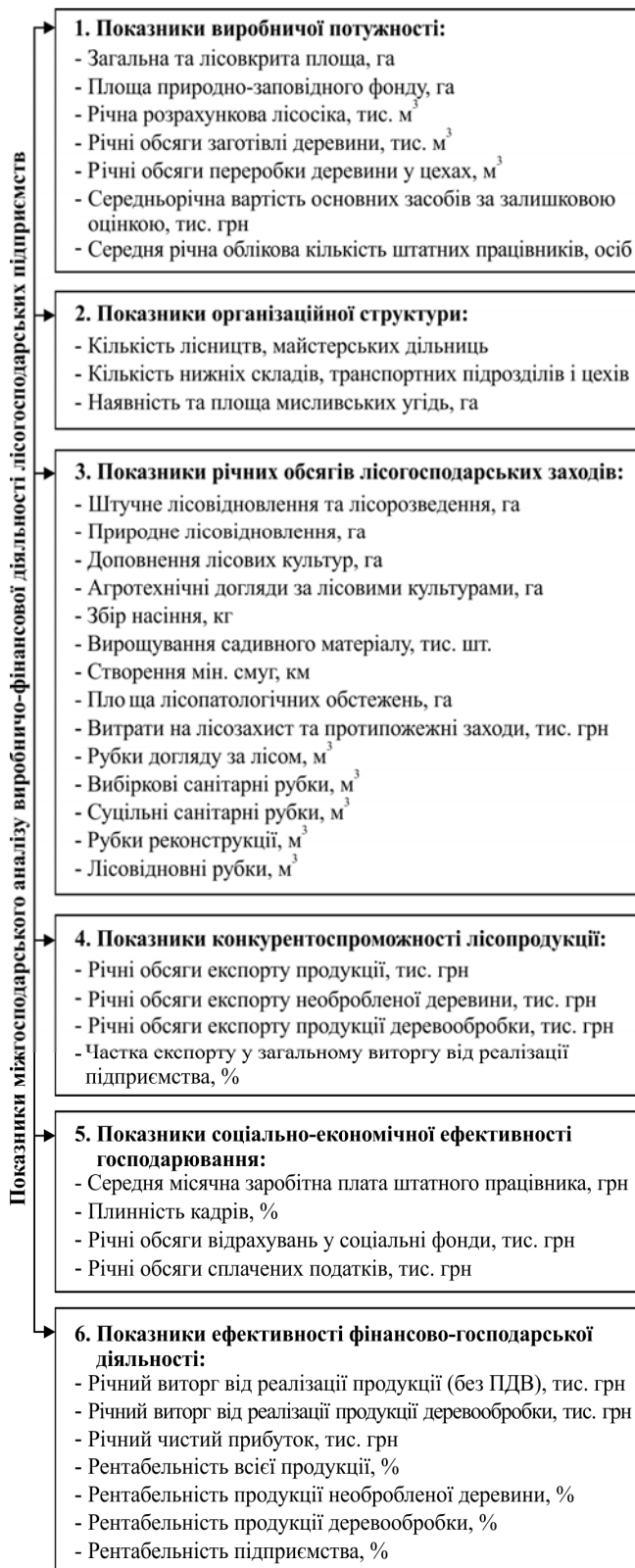

Рисунок. Показники міжгосподарського аналізу виробничо-фінансової діяльності лісогосподарських підприємств

Запропоновані шість груп показників надають узагальнену інформацію щодо організаційно-виробничої структури лісгосподарських підприємств, обсягів ресурсів та їх використання, конкурентоспроможності лісопродукції, ефективності діяльності підприємств за соціально-економічними критеріями.

Показники першої, четвертої, п'ятої та шостої груп характеризують конкурентний потенціал лісгосподарських підприємств. Конкурентний потенціал, як систематизований комплекс взаємоузгоджених можливостей і ресурсів внутрішнього середовища підприємства, забезпечує отримання переваг в умовах мінливого зовнішнього середовища та обмежених ресурсів, сприяє досягненню поставлених довгострокових цілей в умовах жорсткої конкуренції.

Показники першої, четвертої, п'ятої та шостої груп характеризують конкурентний потенціал лісгосподарських підприємств. Конкурентний потенціал, як систематизований комплекс взаємоузгоджених можливостей і ресурсів внутрішнього середовища підприємства, забезпечує отримання переваг в умовах мінливого зовнішнього середовища та обмежених ресурсів, сприяє досягненню поставлених довгострокових цілей в умовах жорсткої конкуренції.

Відбір модельних підприємств за рівнем конкурентного потенціалу проводять з урахуванням певних методичних вимог:

- враховують групу показників природного потенціалу підприємства, оскільки обсяг та якість наявних лісових ресурсів, передусім, визначає фактор привабливості інвестицій у підприємства лісового господарства;
- окремі показники для кожної із груп відбирають відповідно до встановленої в лісовій галузі форм фінансової, економічної та статистичної звітності, що дає змогу оперувати об'єктивними вхідними даними й отримувати відповідні кінцеві результати;
- питому вагу кожної групи показників і кожного окремого показника в групі визначають із залученням фахівців лісової галузі експертним методом;
- для порівняльного аналізу визначають модельне підприємство (за вибором фахівця) з відібраної групи підприємств, конкурентні позиції яких оцінюють.

Включення до третьої групи критеріїв показників якісної їх оцінки зумовлюється необхідністю враховувати, насамперед, лісівничо-екологічну результативність виконання лісгосподарських робіт за відповідними напрямками: лісокультурні заходи, рубки лісу, лісозахисні заходи тощо. Орієнтування під час визначення модельних підприємств лише на кількісні та фінансово-економічні параметри діяльності без урахування їх екологічної складової може призвести до помилкових висновків. Зазначимо, що головною метою перетворень у лісовій галузі є збалансований розвиток лісового сектору економіки, який поєднує лісівничо-екологічну, економічну та соціальну складові.

Запропонована методика міжгосподарського аналізу, під час визначення модельних господарств, дає змогу ранжувати підприємства в кожній з шістьох груп показників окремо та загалом за їх підсумками – ранг 1 відповідає кращому показнику серед лісгосподарських підприємств, останній ранг – найгіршому. Отже,

підприємство-лідер у кожному з аналізованих років за напрямком виробничо-фінансової діяльності та загалом за всіма шістьма групами критеріїв набирає найменшу суму рангів.

Розроблений методичний інструментарій щодо визначення модельних лісгосподарських підприємств за регіонами з метою оптимізації організаційно-виробничої діяльності підприємств галузі апробовано у лісгоспах Вінницького, Сумського, Харківського, Чернігівського ОУЛМГ. Порівняння показників діяльності модельних з іншими підприємствами дає змогу визначити нормативні параметри ведення лісового господарства за регіонами.

Висновки. Сценарний підхід є важливим інструментом підвищення якості управління підприємством, пов'язаний зі стратегічним плануванням та ситуаційним управлінням. Застосування сучасних методичних підходів дасть змогу отримати нормативні параметри функціонування підприємств, які мають використовуватися для визначення відповідних усереднених показників їх діяльності за регіонами.

Для оптимізації ведення лісового господарства, його організації та управління запропоновано методичний підхід щодо визначення та адаптації теоретичної моделі до реальних умов господарювання шляхом підбору та вивчення модельних лісгосподарських підприємств. Опрацьовано методичні питання щодо визначення модельних підприємств лісового господарства за регіонами.

Запропоновані оптимальні багатофакторні моделі організаційно-економічної діяльності лісгосподарських підприємств містять такі параметри: ресурсно-виробничого потенціалу (потужності), еколого-економічної (лісівничо-екологічної та суто економічної складових) та соціально-економічної ефективності (соціальної значущості для власних працівників та економіки регіону) за шістьма групами критеріїв (всього близько 40 показників).

Перелік використаних джерел

- Bratushka, S. M. (2009). Imitatsiyne modelyuvannya yak instrument doslidzhennya skladnikh yekonomichnikh system. *Scientific Bulletin of UNFU*, 19(8), 22–28. [In Ukrainian].
- Georgiyev, V. A. (2011). Stenamiy pidkhid do upravlinnya yekonomichnim potentsialom velikikh promisloviy pidpriemstv. *Abstract of Candidate Dissertation for Economic Sciences* (08.00.04 – Economy of management of property). Mariupol: Priazovskiy derzh. tekhn. un-t. 20 p. [In Ukrainian].
- Kolushchinskaya, O. Yu. (2015). Metodologiya stsenamogo analiza otsenki privlekatel'nosti strategii promyshlennogo predpriyatiya. *Sibirskii torgovo-ekonomicheskii zhurnal*, 2(20), 54–56. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologiya-stsenamogo-analiza-otsenki-privlekatel'nosti-strategii-promyshlennogo-predpriyatiya>. [In Russian].
- Kulinich, M. B. (2009). Imitatsiyne modelyuvannya v konteksti upravlin'skogo analizu. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Development and Development Issues*, 647, 587–590. [In Ukrainian].
- Nad', N. M. (2010). Zastosuvannya bagatofaktornogo regressiynogo analizu u modelyuvanni ekonomichnikh protsessoviv. *Naukoviy visnik Uzhgorods'kogo universitetu. Seriya: Yekonomika*, 30, 63–66. [In Ukrainian].

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ МОДЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА

Предприятия лесного хозяйства подвержены влиянию не только социально-экономических, но и природно-климатических факторов. В настоящее время, актуальным вопросом для предприятий лесной отрасли Украины является определение нормативных (оптимальных) организационно-экономических параметров их деятельности по регионам, а также приведение их в соответствие с реальными экономическими условиями функционирования. Рассмотрен методический подход к определению модельных лесохозяйственных предприятий (лидеров) по регионам. Предложенная методика опирается на сценарный подход в методологии управления хозяйственной деятельностью предприятий отрасли и использует методы межхозяйственного сравнительного анализа. Прогнозирование параметров деятельности лесохозяйственных предприятий по регионам осуществляется по достоверным многофакторным моделям с шестью группами наиболее весомых факторов влияния. Предложенные оптимальные многофакторные модели организационно-экономической деятельности лесохозяйственных предприятий включают следующие параметры: ресурсно-производственного потенциала (мощности), эколого-экономической (лесоводственно-экологической и экономической составляющих) и социально-экономической эффективности (социальной значимости для собственных работников и экономики региона) по шести группам критериев. Разработанный методический инструментарий апробирован на лесохозяйственных предприятиях четырех областей Украины (Винницкой, Сумской, Харьковской и Черниговской).

Ключевые слова: региональная экономика; сценарный подход; экспертная оценка; эффективность управления.

A. S. Torosov, I. M. Zhezhkun, A. O. Kalashnikov, Yu. V. Kharchenko

Ukrainian Research Institute Forestry And Agromelioration named after H. M. Vysotskiy, Kharkiv, Ukraine

METHODICAL APPROACHES TO DETERMINATION OF MODEL FORESTRY ENTERPRISES

The forestry enterprise is affected by both socio-economic and natural and climatic factors. At present, current issues for forest enterprises in Ukraine are to determine the normative (optimal) organizational and economic parameters of their activities by region and bring them in line with the real economic conditions of functioning. The methodical approach to identification of model forestry enterprises (leaders) by regions is considered in the paper. The authors have substantiated the necessity to allocate enterprise leaders in the forestry sector who can become exemplary for the industry, and will contribute to the growth of their investment attractiveness and competitiveness. The proposed methodology is based on the scenario approach in the methodology of economic activities management of enterprises in the industry and uses methods of economic comparative analysis. Model forest enterprises are the most efficiently working ones in the relevant natural zones whose parameters are the base for theoretical models with forest management optimization systems. Model enterprises are determined by groups of criteria, which reflect the impact of the most significant factors of economic, forestry and ecological, socio-economic components of their activities. It should be noted that the main goal of transformations in the forest industry is balanced development of the forest sector of the economy, which combines forest-ecological, economic and social components. Forecasting of activity parameters of forest enterprises by regions performed according to reliable multi-factor models with six groups of the most important impact factors. The proposed six groups of indicators provide generalized information on the organizational and production structure of forest enterprises, volumes of resources and their use, the competitiveness of forest products, and the effectiveness of enterprises by socio-economic criteria. Comparison of performance indicators of model enterprises with other enterprises can determine the normative parameters of forest management by the region. The developed methodical tools have been tested at forest enterprises of four regions of Ukraine such as Vinnitsa, Sumy, Kharkiv and Chernihiv.

Keywords: regional economy; scenario approach; expert evaluation; management efficiency.